

Necdet Öztürk, İstanbul 1991, s. 32, 210; Ayn Ali, *Risâle-i Vazîfeh-orân*, s. 85; Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704 (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 154; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 54-55, 103-104; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 132, 160, 163, 165, 174; Mafizullah Kabir, *The Buwayhid Dynasty of Baghdad*, Calcutta 1964, s. 137-139; Hasan-ı Enveri, *İştlâhât-ı Dîvânî Devre-i Gaznevî, Selcûkî*, Tahran 2535 şş., s. 132-133; C. E. Bosworth, *The History of the Saffarids of Sistan and the Maliks of Nimruz (247/861 to 949/1542-3)*, Costa Mesa 1994, s. 244, 277-278, 282, 305, 307, 309, 348; a.mlf., "İspahsâlâr, Sipahsâlâr", *EP* (İng.), IV, 208-210; Güller Nuhoğlu, *Beyhakî Tarihine Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilâtı ve Kültür* (doktora tezi, 1995), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 287-291, 317, 321, 329-331; R. M. Savory, "The Office of Spahsâlâr (Commander in-Chief) in the Safavid State", *Proceedings of the Second European Conference of Iranian Studies* (ed. B. G. Fragner v.dğr.), Roma 1995, s. 597-616; M. Hanefî Palabiyk, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilâtı*, Ankara 2002, bk. İndeks; S. Digby, "İspahsâlâr, Sipahsâlâr", *EP* (İng.), IV, 210.

ERDOĞAN MERÇİL

SİPEHSÂLÂR, Ferîdun

(فریدون سپهسالار)

Mecdüddîn Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr
(ö. 712/1312 [?])

**Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî
ve çevresi hakkında
ilk menâkıbnâmelerden biri olan
Risâle-i Sipehsâlâr'ın müellifi.**

616'da (1219) doğdu (Sahih Ahmed Dede, s. 148). Anadolu Selçuklularını sarayında sipehsâlâr (kumandan) olarak görev yaptığından bu unvanla tanındı. Küçük yaşlardan itibaren Bahâeddin Veled'in meclislerine devam etti ve kendi ifadesine göre kırk yıl kadar Mevlânâ'ya hizmet etti. Saraydaki kumandanlık görevinden ayrıldıktan sonra eşi tarafından akrabası Hüsâmeddin Çelebi'nin meşihat döneminde (1273-1284) Mevlânâ dergâhının malî işleriyle meşgul oldu. Hüsâmeddin Çelebi'nin ardından posta oturan Sultan Veled'e intisap ettiğinde seksen beş yaşında olan Sipehsâlâr'ın vefat tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Sahih Ahmed Dede onun 706 (1306) yılında, Abdülbaki Gölpınarlı 683-712 (1284-1312) yılları arasında, F. Lewis 1295 yılına yakın bir tarihte vefat ettiğini kaydeder. Vasiyeti üzerine Bahâeddin Veled ve Mevlânâ'nın ayak ucuna, Mevlânâ'nın oğlu Alâeddin'in sol yanına defnedildi. Sâkıb Dede, Sipehsâlâr'ın cesur, olgun, güzel ahlâklı, ilim ve sanata yatkın bir kişi olduğunu söyleyerek ilerlemiş yaşına rağmen Mevlevî yoluna hizmet konusundaki başarısına dikkat çeker.

Sipehsâlâr, Mevlevîlik tarihinin Sultan Veled'in *İbtidânâme*'sinden sonra ilk menâkıbnâme türü eseri sayılan *Risâle-i Sipehsâlâr be-Menâkıb-ı Hudâvendigâr*'ı ile tanınır. Sahih Ahmed Dede, Sipehsâlâr'ın risâleyi 691'de (1292) yazmaya başladığını söyler. Bazı kaynaklarda eserin 1310 yılı civarında yazıldığı kaydedilir. İranlı araştırmacı Tefvîk Sübhânî eserin 1312 yılında tamamlandığını ileri sürmektedir. Üç bölümden oluşan *Risâle-i Sipehsâlâr*'ın ilk bölümü Sultânülulemâ Bahâeddin Veled'e ikinci ve en geniş bölümü Mevlânâ Celâleddin'e, üçüncü bölümü Mevlânâ'nın dostlarına ve ondan sonra makamında bulunan çelibilere ayrılmıştır. Bu bölümde yer alan Sultan Veled, oğlu Ulu Ârif Çelebi ve onun kardeşi Emir Âbid Çelebi hakkındaki bilgiler Sipehsâlâr'ın vefatından sonra oğlu Muhammed Celâleddin tarafından eklenmiştir, Sahih Ahmed Dede'ye göre bu bölüm 748 (1347) yılında bitirilmiştir. Sipehsâlâr, risâlesinde Mevlânâ'nın eserleriyle Sultan Veled'in *İbtidânâme*'sini kaynak olarak kullanmıştır. Kendisinin de belirttiği gibi eserin özellikle Mevlânâ ile ilgili bölümü bizzat şahit olduğu olayları aktarması bakımından önemlidir. Eser Eflâkî'nin *Menâkıb-ı 'l-ârifin*'i, Lokmânî Dede'nin *Menâkıb-ı Mevlânâ'sı* vb. kitaplara kaynaklık etmiştir. Başta Konya ve İstanbul kütüphaneleri olmak üzere Türkiye'de ve Türkiye dışında birçok yazma nüshası bulunan eser Seyyid Mahmud Ali (Cavnûr 1319/1901) ve Saîd-i Nefisî (Tahran 1325 hş., 1362 hş.) tarafından neşredilmiştir. Risâle Bahariye Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede, Midhat Bahârî (*Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr be-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr*, İstanbul 1331), Ahmet Avni Konuk (*Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî*, İstanbul 1331, nşr.

Ferîdûn-i Sipehsâlâr'ın sandukasıyla (solda) geri planda Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve oğlu Sultan Veled'in sandukaları

Tahir Galip Seratlı, İstanbul 2004) ve Tahir Yazıcı (*Mevlânâ ve Etrafındakiler*, İstanbul 1977) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Batı'da Mevlânâ ve Mevlevîlik üzerine çalışmalarıyla tanınan Franklin D. Lewis, çağdaş İranlı araştırmacılardan Behrand Behzâd'ın *Risâle-i Menhûl-i Sipehsâlâr* adlı kitabında (Tahran 1376 hş./1997) eserin Eflâkî'nin menkıbelerinden derlenerek XVI. yüzyılda yazıldığını ve son şeklini XIX. yüzyılın ortalarında aldığını ileri sürdüğünü belirtir (*Rumi: Past and Present*, s. 243).

BİBLİYOGRAFYA :

Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (nşr. Tefvîk Sübhânî), Tahran 1371 hş., s. 292; Sultan Veled, *İbtidânâme* (trc. Abdülbaki Gölpınarlı), Ankara 1976, tercüme edenin girişi, s. XV; Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, I, s. XI-XII; Lokmânî Dede, *Menâkıb-ı Mevlânâ* (nşr. Halil Ersoylu), Ankara 2001, neşredenin girişi, s. XIV; Sâkıb Dede, *Sefîne*, III, 3-5; Sahih Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi* (nşr. Cem Zorlu), İstanbul 2003, s. 148, 208, 209, 220; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul 1952, s. 32; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 14-15; Mehmet Önder – İsmet Binark – Nejat Sefercioğlu, *Mevlânâ Bibliyografyası*, Ankara 1973-74, I, 29-30; II, 265-268; Franklin D. Lewis, *Rumi: Past and Present, East and West*, Oxford 2003, s. 243-249.

NURİ ŞİMŞEKLER

SİRÂC

(bk. KANDİL).

SİRÂCEDDİN, Ebûbekir

(أبو بكر سراج الدين)

(1909-2005)

**Gelenekçi ekole mensup
sûfî düşünür.**

24 Ocak 1909'da İngiltere'nin Lancashire şehrinde doğdu. Asıl adı Martin Lings'tir. Protestan bir ailede yetişti. Oxford Üniversitesi Magdalen College'da İngiliz Edebiyatı Bölümü'nden mezun olduktan (1932) sonra Polonya'da bir süre İngilizce öğretmenliği yaptı. 1935-1939 yılları arasında Litvanya Kaunas Üniversitesi'nde Anglo-Sakson ve Ortaçağ İngilizcesi dersleri verdi. Burada kısa sürede Litvanya dilini öğrendi ve Litvanya okullarında okutulmak üzere Litvanyaca-İngilizce ders kitabı yazdı. Dante'nin *İlâhî Komedya*'sını orijinal dilinden okumak için İtalyanca öğrendi. 1935'te René Guénon'un (Abdülvâhid Yahyâ) eserleriyle tanıştı. Bu eserler, onun modern dünyayı bâtinî ve zâhirî gelenek açı-